

1925 YILINDA İSTANBUL ERKEK LİSESİNDE ÖĞRENCİLERE VERİLEN BİR SÜRGÜN CEZASI VE DÖNEMİN EĞİTİM ANLAYIŞI

Doğan DUMAN*

ÖZET

Eğitimi toplumsal değişimde bir araç olarak kullanmak birçok siyasal iktidarın başvurduğu bir yöntemdir. Cumhuriyet'in kurucuları da eğitimin bu işlevinden yararlanabilmek için eğitim faaliyetleriyle yakından ilgilenmiş; okul, öğretmen ve öğrenci sayısını artırmaya çaba göstermişlerdir. Özellikle öğretmenlik mesleğinin tüm dünyada çağdaşlaşmanın en önemli araçlarından biri olması nedeniyle de öğretmenliğe ve milli eğitime başından beri büyük önemle yaklaşmıştır. Daha Kurtuluş Savaşı devam ederken toplumu mücadeleye ikna etmek ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yanında yer almalarını sağlamak için öğretmenlere ve eğitime çok önem verilmiştir. Bu önem Cumhuriyet'in ilk yıllarında artarak devam etmiştir. Öğretmenlerin ücretlerinde iyileştirmeler yapılırken, toplumsal statülerinin de güçlendirilmesine özen gösterilmiştir. Öğretmenler, okulda ve toplumda Cumhuriyet rejiminin birer temsilcisi olarak konumlandırılmışlardır. Çünkü onlar yeni rejimin değerlerini topluma benimsetmekle yükümlü kabul edilmekteydiler. Köklü değişimlerin sağlandığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında da öğretmenler kendilerine yüklenen bu misyonu başarıyla yerine getirmişler ve yeni rejim ile devrimlerin kabul görmesinde önemli bir rol oynamışlardır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim, toplumu dönüştürücü en etkili araç olarak kabul edilince doğal olarak eğitim sisteminin baş aktörlerinden biri olan öğretmenlerin konumunun güçlendirilmesi de bir zorunluluk olmuştur. Özellikle Mustafa Necati'nin bakanlık yaptığı dönemde öğretmenlik mesleğinin saygınlığı artırılmış ve bu saygınlığı zedeleyecek herhangi bir girişime izin verilmemiştir. Makalede, 1925 yılında İstanbul Erkek Lisesi'nde Arapça dersi öğretmenine karşı yapılan bir saygısızlıktan hareketle dönemin eğitim politikası ve okullarda uygulanan disiplin cezaları değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Öğretmenler, öğrenciler, İstanbul Erkek Lisesi, disiplin cezası.

---

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, El-mek: dogan.duman@deu.edu.tr

AN EXILE OF ISTANBUL BOYS' HIGH SCHOOL STUDENTS IN 1925 AND THE POLICY OF EDUCATION

ABSTRACT

One of the main strategies for political parties is to use education as a means to achieve their aims. The founders of the Republic were involved in the educational activities and changes and endeavored to increase the number of school, staff and students. The main concern was teacher education and national education system as teaching profession was one of the most significant indicators of modernity. Even during the independence war, there were remarkable efforts to persuade teachers and to get their support the Turkish Grand National Assembly. This priority prevailed in the first years of the Republic and the steps were taken to ameliorate their salaries and enhance their standing in the society. Teachers were seen as representatives of the regime in the schools and society as their mission was to spread the values of the republic to every strata of the society. Teachers managed to achieve this mission successfully and played a significant role in establishing the revolutions and foundation of the republic.

Education was considered as the most influential transformative power in the society in the first decade of the Republic, hence the need arose to strengthen the stance of teachers. During the term when Mustafa Necati served as a minister of education, the profession kept its dignity and attempts were thwarted to ruin the image of teaching profession. This study aims at evaluating and assessing discipline punishments and educational policy of Turkey revolving around the case study of a disrespectful attitude of students towards their Arabic teacher in Istanbul Boys' School in 1925.

Key words: Lecturers, students, Istanbul Boys' High School, disciplinary punishment.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti, laik ve demokratik bir ulus-devlet oluşturma yolunda köklü devrim ve reformlar gerçekleştirdi. Bunların toplum tarafından benimsenmesi ve yeni rejimin kökleşip varlığını koruyabilmesi devrime inanan öğretmenlerle mümkündür.¹ Bu yüzden Atatürk, milli eğitime başından beri büyük önemle yaklaştı. Daha Kurtuluş Savaşı'ı devam ederken toplumu mücadeleye ikna etmek ve Ankara hükümetlerinin yanında yer almalarını sağlamak için öğretmenlere ve eğitime çok büyük bir önem verdi. Savaşın en zorlu dönemlerinde bile maaşlarını alamayan öğretmenlerin durumlarıyla ilgilenip, Maarif Müdürlüklerine ve valiliklere yazılar yazarak, öğretmenleri örgütleyerek, onlara 17 Temmuz 1921'de bir Maarif Kongresi toplattırarak, kongrenin açış konuşmasını yaptı.² Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra da birçok yerde ve

¹ Cemil Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme", **75 Yılda Eğitim**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.284.

² Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s.33. Kurtuluş Savaşı döneminde eğitim sorunları ve öğretmenlerin konumuna ilişkin ayrıntılı bilgi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalarda, gerek genel olarak eğitimin, gerekse öğretmenlerin toplumu değiştirmesi ve dönüştürmesi üzerindeki etkisine ve önemine sık sık vurgu yaptı. O'nun, "Öğretmenler, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır" sözü, öğretmenlerin ve eğitim sisteminin, yeni tip bir insan yetiştirmedeki önemini ve gerekliliğini gösteren önemli bir sözdür. Atatürk bu sözüyle, bir yandan öğretmenin önemini vurgularken, diğer yandan yetiştirilecek bireylerin çağdaş olup olmamasının tamamıyla öğretmenin elinde olduğunu da ifade etmekte ve aynı zamanda öğretmene çok önemli bir misyon yüklemektedir. O, öğretmenleri çağdaş, yüzünü Batı'ya dönmüş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni hedeflerini hayata geçirecek çağdaşlık ordusunun neferleri olarak görmektedir. Atatürk'e göre eğitimin ve öğretmenin ilk hedefi Batı normlarını içselleştirmek ve bu hedefe ulaşmak için çaba harcamaktır. Elbette ki bu hedefe ulaşmanın yolu, bu değerleri benimsemiş öğretmen kadrosuna sahip olmaktır.³

Öte yandan öğretmenlik mesleğinin, 18. yüzyıldan beri tüm dünyada çağdaşlaşmanın en önemli araçlarından biri olduğu bilinmektedir.⁴ Öğretmenlik mesleğinin bu işlevinin farkında olan Cumhuriyet'in kurucu önder kadrosu bu nedendir ki, öğretmenlere ve öğretmenlik mesleğine büyük önem vermiştir. Öğretmenler Cumhuriyet ideolojisinin en büyük savunucuları ve bu ideolojinin aktarıcıları olarak düşünüldükleri için de, ekonomik durumları iyileştirilmeye ve toplumsal statüleri yükseltilmeye çalışılmıştır.⁵ Bunlar yapılırken okulda öğrenci karşısında da saygınlığının ve otoritesinin her zaman korunmasına büyük özen gösterilmiştir.

Cumhuriyet'in Kurulması ve Öğretmenler

Cumhuriyet'in ilanı öğretmenler arasında genellikle iyi karşılanmıştır. Bazı yerlerde öğretmenler yeni rejimin anlamını halka anlatmak için toplantılar ve törenler bile yapmışlardır.⁶ Cumhuriyet döneminde gittikçe yaygınlık kazanan örgün eğitim aracılığı ile gerek yetişkinlere, gerekse çocuklara genel eğitimin yanında siyasi eğitim de verilmiştir. Siyasi eğitimin verilmesinde öncelikle öğretmenlerden yararlanılmıştır. Çünkü yeni rejimin ve gerçekleştirilmesi düşünülen diğer devrimlerin eğitim aracılığı ile topluma daha kolay benimsetilebileceği düşünülmüştür. Örneğin Tunçay'a göre özellikle Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde öğretmenler aracılığı ile eğitime, "eğitim-dışı, hatta eğitimin gerçek hedeflerine aykırı, bir rejim propagandacılığı işlevi yüklenmiştir."⁷ Öğretmenlere okulda siyasi eğitim görevi ise, devlet adamlarının sözleri, genelgeler ve ders programları aracılığı ile verilmiştir. Öğretmenlere bu görevin bizzat bakanlarca verildiği de bilinmektedir.⁸ Örneğin Maarif Vekili Şükrü Bey Kasım 1924 tarihli bir genelgede öğretmenlere şöyle seslenmiştir: "Taassuba, cehalete, meskenete, maziye karşı açılan cihatta daima sizinle beraberim. Bu yolda mesainiz

için bkz. Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)*, Doğan Basımevi, Ankara 1978.

³ Mustafa Çapar, *Türkiye'de Eğitim ve "Öteki Türkler"*, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara 2006, s.291.

⁴ Öztürk, *agm.*, s.283.

⁵ Bu konuda bkz. A. Ferhan Oğuzkan, "Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi", *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.598-601.

⁶ Akyüz, *age*, s.254.

⁷ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, Ankara 1981, s.237. "Kemal (Atatürk)'in başarısının sırrı, geniş ölçüde, eğitim düzeltiminin sıkı uygulamasına yakıştırılabilir. Yeni köy ve orta eğitim öğretmenleri kuşağı, -CHP üyelerinin yanı sıra- Kemalist ülküleri yayan ve Türk gençliğinin kafalarını eğiten gayretli bir kadro oluşturdular. Öğretmenler Kemal'in en sadık propagandacıları oldular." F. Frey, "Education-Turkey", Ward-Rustow, *Pol. Modernization in Japan and Turkey*, s.223-224. Aktaran Tunçay, *age*, s.238.

⁸ İsmail Güven, *Türkiye'de Devlet, Eğitim ve İdeoloji*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2000, s.91.

Cumhuriyeti tarsin edecektir."⁹ Maarif Vekili'nin konuşmasından da anlaşılacağı gibi, geçmişin kimi değer yargılarına karşı mücadele verirken öğretmenlerin en büyük destekçisi bizzat bakanın kendisi olacaktır.

Türkiye Muallimler Birliği'nin 22 Ağustos 1924'de Ankara'da topladığı ve Mustafa Kemal'in de katıldığı kongrede ise Maarif Vekili Vasıf Bey, kongreyi açış konuşmasında, bu toplantının "*terbiye ve irfan esaslarını tespit ve tedvin*" edeceğini belirterek, Türk kültür tarihi üzerinde durmuştur. Bakan konuşmasında ayrıca Osmanlı eğitim sistemine de değinerek, III. Selim döneminden beri aydınların, milleti sosyal ve kültürel durgunluktan kurtarmak istediklerini ama başaramadıklarını belirtmiştir. O'na göre Cumhuriyet rejimi ise, Türk milletinin uygar dünyada layık olduğu yeri almasını sağlayacaktır. "*Türk milletini kendi milli varlığına ve milli benliğine isal eden bu inkılabı hazm edemiyenleri*"de Türk gençliği eğitim aracılığıyla tanıyacak ve onlara asla izin vermeyecekti. Bakan, toplantıda öğretmenlerin "*yeni bir varlık ve hayatın en kuvvetli dayanakları olduğunu, eski hurafe, gelenek ve batıl inançlardan kurtulan milleti yeni bir iman, ruh ve fikirle çağdaş medeniyet zümresine katacaklarını*"da ifade etmişti.¹⁰ Türk milletini çağdaş "*medeniyet zümresine katma*" görevinin öğretmenlere verilmesi, onların toplumda değişimin öncüsü konumuna getirilmek istendiğinin de göstergesidir.

Cumhuriyet döneminde öğretmenlik mesleğinin gelişmesi, öğretmenlerin sayıca ve nitelik bakımından duyulan ihtiyacı karşılayacak biçimde yetiştirilmeleri için büyük çaba harcanmıştır. Örneğin 1913-1914 yılı istatistiklerine göre Osmanlı döneminde 21 erkek öğretmen okulunda toplam 1550 öğrenci ve 151 öğretmen bulunurken, 1923-1924 yılında 13 erkek öğretmen okulunda 2560 öğrenci, 203 öğretmen; 7 kız öğretmen okulunda ise 1430 öğrenci ve 205 öğretmen bulunmaktadır.¹¹ Rakamlardan da anlaşılacağı gibi öğretmen okullarının sayısında artış olmamakla birlikte, mevcut erkek öğretmen okullarının (Darümuallimin) yanısıra, kız öğretmen okulları da (Darümuallimat) açılmış ve bu okullarda okuyan öğrenci sayıları geçmişle kıyaslandığında yaklaşık üç kat artırılmıştır.

Cumhuriyet Türkiye'sinin, ulus-devletin kuruluşu ve biçimlenmesi sürecinde eğitimden beklentisi çok yüksekti. Bu nedenle de eğitime olanaklar çerçevesinde çok önem verildi. Osmanlı-İslam kültürü ve geleneğinden radikal bir kopuşla, "*muasır medeniyet*" denilen Batı uygarlığını ve kültürünü kitlelere benimsetme projesi uygulanmaya çalışılırken, "*eğitim*" tartışmasız en önemli araç olarak görülmüştü. Köklü toplumsal değişim ve dönüşüm yaşayan başka toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de, ulus-devlet kurma sürecinde, yeni toplumu yaratmak ve yaratılan yeni toplumun ihtiyaçlarına ve değerlerine uygun yeni insanı yetiştirmek için, eğitime çok merkezi bir rol biçilmiştir.¹²

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim, toplumu dönüştürücü en etkili araç olarak görülünce doğal olarak eğitim sisteminin baş aktörlerinden biri olan öğretmenlerin konumunun güçlendirilmesi de bir zorunluluk olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte başta Atatürk'ün girişimleri olmak üzere öğretmenlik mesleğine büyük önem verilmeye başlanmıştı. Özellikle Mustafa Necati'nin bakanlık yaptığı dönemde öğretmenlik mesleğinin saygınlığı daha da artırılmıştır.

⁹ Akyüz, *age*, s.263.

¹⁰ Ergün, *age*, s.75-76.

¹¹ Mehmet Ö. Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 2000, s. 217-218. Genel anlamda Osmanlı'nın son dönemindeki okul, öğrenci, öğretmen sayıları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki sayısal verileri karşılaştırmak için bkz. Alkan, *age*.

¹² Fatma Gök, "75 Yılda İnsan Yetiştirme, Eğitim ve Devlet", *75 Yılda Eğitim*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.4.

20 Aralık 1925'ten öldüğü tarih olan 1 Ocak 1929'a kadar üç yıl bakanlık yapan Mustafa Necati, daha çok öğretmenlik mesleğinin gelişmesi ve öğretmenlerin özlük haklarının iyileştirilmesi için çalışmış bir bakan olarak dikkat çekmiştir. Ağırlıklı olarak eğitimin icraat yönüyle uğraşan Mustafa Necati, öğretmen yetiştirilmesine büyük önem vermiştir. Mustafa Necati, idealist, milliyetçi bir bakan olarak, öğretmenlerin yeni rejimin ideolojisinin yayıcısı olduklarını sürekli telkin etmiştir.¹³

Mustafa Necati'nin bakanlık yaptığı sürede gerçekleştirdiği işler şöyle sıralanabilir: Genel Eğitim Yasası 1926 yılında meclisten çıkartılarak, bu yasa ile Talim Terbiye Dairesi, Dil Heyeti, Maarif Eminlikleri kuruldu. Bundan başka yeni bir ilkokul program hazırlanarak, toplu öğretim uygulamaya konuldu. 1925'te Ankara'da Musiki Muallim Mektebi ile Konya'da Orta Muallim Mektepleri açıldı. Latin alfabesinin kabulü ve bu harflerin öğretilmesi ile ilgili okuma-yazma seferberliği çerçevesinde Millet Mekteplerinin açılması hep O'nun bakanlığı döneminde gerçekleştirilen faaliyetlerdendir.¹⁴

Bakanlığı döneminde öğretmenlerin kişisel sorunları, sıkıntıları ve karşılaştıkları zorluklar ile ilgilenilmesi için valiliklere, milli eğitim müdürlüklerine kesin yönergeleri olan ayrıntılı genelgeler gönderilmiştir.¹⁵ Mustafa Necati, öğretmenlere hizmet aşkı aşılacak ve onları hizmet için geliştirmek amacıyla, birçoğu çeviri olan kitaplar yayımlanmış ve bunları okullara göndermiştir. Çağdaş eğitim ilke ve yöntemlerini konu edinen bu kitaplar, Türkiye'de eğitim biliminin gelişmesine büyük katkılarda bulunmuştur. Görev yapan milli eğitim bakanları içerisinde onu öne çıkaran ve unutulmaz kılan en belirgin özelliği ise öğretmenlere olan sevgi ve saygısıdır, içtenliğidir. Öğretmen ve öğretmen adaylarına yazdığı mektuplar bunun kanıtıdır. Örneğin 1927'de İzmir Öğretmen Okulu'nu bitirip Erganimaden'e atanan bir öğretmen anılarında şunları belirtmiştir: "Aradan bir ay geçmeden harcırah bakiyelerimizle techizat bedellerinin vilayetten telle gönderildiğini öğrendiğim zaman hayret etmiştim... Sebebini iki gün sonra anladım. Necati, hepimize "genç arkadaşlar" diye başlayan bir mektupta: "Neredesin? Nerede yatıp kalkıyorsun?" diyordu ki bu acelenin sebebi bu idi. Mektubun sonunda, istediğin bir şey var mı?" sorusu vardı. Yeni mezunun ne gibi bir dileği olabilirdi? Kitap istedim. Umduğumdan fazla gönderdiği gibi, Hayat ve Muhit mecmualarına da birer yıllık abone yapmıştı."¹⁶ O'nun bu özelliği, bakanlık ile öğretmenler arasındaki diyalogu başlatmış ve bu durum, bakanlıkta başarıya ulaşmasında en büyük etken olmuştur. Yine onun zamanında, öğretmenlerin maaşları yeterli bir düzeye ulaşmış ve öğretmenlerin toplum içindeki saygınlığı artmıştır.¹⁷ Deyim yerindeyse Mustafa Necati, öğretmeni, öğrencinin ve toplumun karşısında bilgiyi, erdemi, otoriteyi, özetle Cumhuriyet'in değerlerini temsil eden bir sembole dönüştürmek istemiştir.

Cumhuriyet yöneticilerinin gözünde öğretmen, toplumun dönüştürülüp çağdaşlaştırılmasında öncü görevi üstlenen bir zümre olarak öne çıkarılınca, öğretmenlik mesleğinin saygınlığına ve otoritesine yönelebilecek davranışların hoşgörülmesi de mümkün değildi.

¹³ Çapar, age, s.305.

¹⁴ İbrahim Arslanoğlu, **Kastamonu Öğretmen Okulları (1884-1977)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998, s.16-17.

¹⁵ M. Rauf İnan, "Mustafa Necati", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.665.

¹⁶ Adil Arıkan, "Hazin Bir Grup", **Öğretmen**, Ocak 1959, S.:135, s.6. Aktaran Akyüz, age, s.230.

¹⁷ Necdet Sakaoğlu, "Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü", **75 Yılda Eğitim**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.121.

İstanbul Erkek Lisesinde Bir Disiplinsizlik Örneği

Cumhuriyet ilan edildiğinde ülkeyi yönetenlerin topluma sunabilecekleri eğitim olanakları son derece sınırlıydı. 1923-1924 yılında ülkedeki ilkokulların sayısı bile beş bini bulmuyor (4894), on binin biraz üzerinde (10238) öğretmenin görev aldığı bu okullarda yaklaşık 342 bin öğrenci bulunuyordu. Bu okulların neredeyse tamamı büyük kasaba ve kentlerde toplanmıştı. Lise ve hatta bazen ortaokul, il merkezleri için bile ayrıcalıktı. Çünkü tüm ülkede sadece 72 ortaokul ve 28 lise vardı. Buralarda okuyan toplam öğrenci sayısı yedi binin (5905 ortaokul, 1241 lise) biraz üzerindeydi.¹⁸ Büyük kentlerde bulunan okullar ise ülkenin gözde okulları olarak kabul edilebilirdi. İstanbul Erkek Lisesi de bu okullardan biriydi.

Türkiye'nin köklü okullarından biri olan İstanbul Erkek Lisesi'nin temelini, ilk özel okul olarak açılan "Numune-i Terakki Mektebi" oluşturmaktadır. Bu okul, Bahriye emekli yüzbaşı Mehmet Nadir Bey tarafından 1884 yılında açıldı. Okul kısa zaman içerisinde gelişerek modern bir eğitim kurumuna dönüştü. Maarif Nezareti 1896 yılında okulu satın alarak devletleştirdi. Okulun adı 1909 yılında "İstanbul Leyli İdadisi" olarak değiştirildi. Bu dönemde okul, Sultan Mahmut Türbesi arkasındaki Bezm-i Alem Sultan'ın yaptırmış olduğu binada bulunuyordu. Okul, 1910 yılında "İstanbul Lisesi" adını aldı. Böylece "lise" kelimesi ilk defa bu düzeydeki okullar için kullanılmaya başlandı. 1913 yılında okulun adı "İstanbul Sultanisi"ne çevrildi. Okulda yine ilk, orta ve lise kısımları bulunuyordu. Fransız lise müfredatı uygulanıyor, ilk kısımdan itibaren Fransızca okutuluyordu. Aslen İngiliz olan ve Osmanlı tabiiyetine geçen okulun Beden Terbiyesi Öğretmeni Ahmet Robenson 1912 yılında İstanbulspor Kulübü'nü kurdu. Ayrıca okulda "Keşşaf" adlı bir izci teşkilatı oluşturulmasına da öncülük etti. Bu izci teşkilatından 41 kişi Çanakkale Savaşlarına gönüllü olarak katıldı ve tamamı şehit oldu. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarından biri olan Sakarya Savaşı'na gönüllü olarak katılan izcilerin tamamı bu defa da "gazi" olarak geri döndüler. 1917 yılında okulun Almanca öğretim yapmasına karar verildi ve Almanya'dan 22 Alman öğretmen getirildi. Edebiyat ve tarih dersleri dışındaki diğer dersler Almanca okutulmaya başlandı. 1919'da okul, Saraçhanebaşı'ndaki Münir Paşa Konağı'na taşındı ise de bir süre sonra Mercan Sultanisi'ne nakledildi ve 1923'te Sultani Devresi sona erdi. 1923 yılında okulun adı "İstanbul Erkek Lisesi" oldu ve Beyazıt'taki Fuat Paşa Konağı'na nakledildi. 1933 yılında ise Atatürk'ün isteği ile günümüzdeki binasına yerleşti.¹⁹

Türk eğitim tarihinin önemli kurumlarından biri olan İstanbul Erkek Lisesi 1925 yılı Ekim ayında tatsız bir olayla basın gündeminde yer aldı.

1925 yılı Ekim ayında lise ikinci sınıfta okuyan bir grup öğrencinin Arapça dersi öğretmenin sandalyesine şaka amacıyla iğne koymaları, olayın kısa sürede okul içi bir sorun olmaktan çıkıp önce basına daha sonra ise Milli Eğitim Bakanlığı'na, oradan da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e kadar uzamasına neden oldu. Söz konusu olay 17 Ekim 1925'te basına yansıdı. Akşam gazetesi "Bir Tard Vak'ası" başlığı ile olay hakkında şu haberi veriyordu:

"İstanbul Erkek Lisesi onuncu sınıf talebesi derse gelen Arabi mualliminin oturacağı sandalyeye iğne koymak küstahlığında bulduklarından ve bu cür'eti gösteren talebeyi meydana çıkarmadıklarından dolayı mektebden tard edilmişlerdir.

Mekteb idaresinin verdiği bu tard kararı pek münasibdir. Sınıflarımızda talebenin hürmet mecburiyetinde olduğu inzibat kaideleri doğrudan doğruya memleket kanunlarının

¹⁸ Turhan Oğuzkan, "Orta Dereceli Genel Öğretim Kurumlarının Gelişmesi", *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.296.

¹⁹ www.istanbullisesi.k12.tr/ ET: 8 Ocak 2013.

küçük bir mukayesâtından ibaretdir. Bu kaideye riayet etmeyen sınıflar, mektebdeki ferdlere değil, doğrudan doğruya ilmin mehâbet ve maneviyatına tecavüz etmiş ad edilmeli ve o suretle tecziye edilmelidirler. İstanbul Lisesinin onuncu sınıfına mensub beş altı talebe bu sabah ellerinde bir kâğıd parçasına alelâde bir yazı ile yazılmış bir tekzip getirerek, altına iğne konulan muallimin vücuduna iğne batdıktan sonra gülmediklerini yazmışlar ve İkdâm gazetesinde sınıf heyet-i umumiyesinin bu harekete güldüğü şeklinde yazıldığı haberi tekzip etmek istemişlerdir. Bir muallimin altına iğne koyacak kadar mekteb ve sınıf inzibatına riayetkâr olmayan efendilerin bu müracaatını nazar-ı dikkate almağa bile layık görmedik.”²⁰

Görüldüğü gibi okul yönetimi tarafından öğrencilere verilen uzaklaştırma cezası normal karşılanmakta ve öğrencilerin davranışının cezasız kalmasının ülkede geçerli olan yasalara ve bilime saygısızlık olacağı belirtilmektedir.

Bu arada sınıfça okuldan uzaklaştırılan 43 öğrenci suçsuz olduklarını belirterek İstanbul’daki gazete bürolarını ziyaret edip destek istediler.²¹ Öğrenciler ayrıca vali Süleyman Sami Bey’i de ziyaret ederek, öğretmenin sandalyesine iğne yerleştirenlerin kendileri olmadıklarını, sınıf kapısının sürekli açık olması nedeniyle dışarıdan herhangi bir kimsenin de bunu yapmış olabileceğini belirterek suçsuz olduklarını dile getirdiler.²² Okul yönetiminin olayın sorumlularını ortaya çıkaramaması ve olaydan hareketle eğitim politikasının basında geniş bir şekilde tartışılmaya başlanması ve sorgulanması üzerine Milli Eğitim Bakanlığı olayın soruşturulması için bir müfettiş görevlendirdi.

Basında Eğitim Sistemine İlişkin Değerlendirmeler

Soruşturma devam ederken de gazetelerde Cumhuriyet’in eğitim politikası, yeni rejimin amaçları ve gençliğin disipline edilmesi konularında ayrıntılı değerlendirmeler sürdürüldü. Örneğin Vakit gazetesinden Mehmet Asım okullardaki disiplinsizlikten şöyle yakınıyordu:

“... İstanbul Lisesinde meydana çıkan hadise maarif hayatımızda mühim bir yaranın vücuduna işaret etmiştir. Bu yarada mekteblerimizde disiplin denilen halin pek çok zayıflamış olduğunu göstermiştir. Lise derecesinde bir tahsil seviyesine gelmiş olan talebeler içinde her kime karşı, her ne maksatla olursa olsun muallimlerden birinin sandalyesine çuvaldız şeklinde bir iğne dikilmesi müsamaha ile geçilemeyecek bir şeydir.

Malum olduğu üzere Cumhuriyet hükümeti son zamanlarda bilhassa nizam ve intizam işleri ile alâkadar olmaktadır. İstiklâl mahkemeleri bile halk arasında mesela külhan beyliğe karşı şiddetli bir mücadele açmıştır. Bundan maksad umumi surette memleketde nizam ve intizam fikirlerini yerleştirmektir. Hatta sarıkların çıkarılarak yalnız muayyen bir sınıf insanlara hasr edilmemesi alelumum kıyafetlerin tanzim ve tensikine ihtimam olunması aynı maksad ile yapılmaktadır.

Nizam ve intizama bu kadar kıymet ve ehemmiyet atf eden bir idarenin mekteplerde talebe tarafından muallimlerine çuvaldız ile suikasdlar tertib edilecek kadar disiplinin bozulmasına karşı müsamaha edilmesi kabil midir? Bu gibi ahvale karşı müsamaha edildiği

²⁰ Ayrıca bkz. **Cumhuriyet**, 17 Ekim 1925. “İstanbul Erkek Lisesinde müessif bir hadise”; **Hakimiyet-i Milliye**, 17 Ekim 1925. “İstanbul Lisesi onuncu sınıf talebesi mugayir-i inzibat hareketleri üzerine kamilen mektebden tard olunmuşlardır.”

²¹ **Akşam**, 18 Ekim 1925; **Vakit**, 18 Ekim 1925.

²² **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1925.

takdirde gençliğin terbiyegâhı olan müessesât-ı irfanımızın istikbalinden ümidini kesmek zaruri değil midir?

Vaziyet bu nokta-i nazardan muhakeme edilince şuna kanaat edilir ki memleketin selameti için mekteplerde talebe tarafından muallimlere karşı yapılacak her türlü tecâvüz-kâr fi'leri şiddetle takib ve tecziye etmek bir vazifedir. Bu vazifenin ifası için icab ederse bütün bir sınıf talebesi mektebden tard edilebilir.”²³

Mehmet Asım, toplum ve devlet düzeninin sağlanabilmesi için en küçük birimlerde bile sıkı disiplini savunup öğrencilere verilen cezayı onaylarken, öğretmenlere de dikkati çekmekte ve öğrencilerden gelen bu tür saygısızca hareketlerin kimi öğretmenlerin sınıf içerisinde gerekli otoriteyi kuramamalarından kaynaklandığını belirtmektedir.

“...Denildiğine göre bazı mekteplerde bazı muallimler talebeye karşı büyük bir lâubâlîlik ile hareket etmektedir. Mesela sınıf içinden muallim henüz dışarı çıkmamış iken elbisesini değiştiren, traş olan talebeler bulunduğu söylenmektedir.

Görülüyor ki mekteplerde disiplin mes'elesini yalnız talebe cephesinden mütalaa etmek gayr-i kâfidir. Aynı zamanda inzibatsızlık gösteren talebe hakkında ne kadar şiddet ile hareket edilirse talebeyi inzibatsızlığa sevk eden amiller hakkında da o derecede şiddet ile muamele edilmelidir. Mekteplerimizde disiplin mes'elesi ancak böyle iki cepheden yapılacak muntazam, devamlı bir tenkîl hareketi ile hal edilebilir.”²⁴

Özelde eğitimdeki sorunların, genelde ise toplumdaki diğer sorunların ancak katı bir disiplin ve cezalandırma yöntemi ile çözülebileceğini belirtenlerin yanı sıra, sorunu sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutu ile ele alan ve suç işleyen öğrencilere ceza verilirken daha insafli olunması gerektiğini belirtenler de vardır. Bunlardan biri olan Necmeddin Sadak, Akşam gazetesindeki köşesinde olayı şöyle değerlendiriyordu:

“Birkaç gündür gazeteler, kafiye halinde sokak sokak dolaşan, mektebden maarife, maarifden vilayete, vilayetten gazete idarehanelerine başvurarak nihayet melaciesiz kalan mekteb çocuklarının macerasını nakl ediyorlar. Bunlar muallimlerinin iskemlesine iğne koydukları ve asıl mücrim bulunmadığı için topdan tard edilmiş bir sınıf talebesidir. Eğer mekteb idaresi kararında ısrar eder, yahud Maarif Vekâleti bu umumi cezayı tasvib ederek başka bir şekl-i al göstermezse, onuncu sınıfa kadar gelmiş ve tahsil çağının sonuna varmağa muvafak olmuş bu gençler, bir an içinde bütün ümidlerinin ve zahmetlerinin boşa gitdiğini göreceklerdir. Karanlık İstanbul bu gençlere, kim bilir ne meçhul akibetler hazırlayacaktır!

Nazariyat itibarıyla düşünülecek olursa bu hal onların cezasıdır. Cari olan kaide mucibince, bu çocuklar âmillerinin elim cezasını çekeceklerdir. Çünkü mualliminin sandalyesine iğne koymak küstahlığında bulunan talebeyi afv, yahud müdafaa etmek kabil değildir. Burada, bütün efkâr-ı umumiyenin takbih ettiği bu hareketi hafif ve kabil-i avf göstermek niyetinde değiliz. Bilakis, mekteplerin intizam ve inzibatı, tahsil için en birinci şart olduğuna kaniiz. Bu zabt ve rabt bozacak, başkalarına fena misaller hazırlayacak bu nevi hareketlere karşı hiç müsamaha edilmemelidir. Diğer taraftan, asıl mücrim olan, yani bu hareketi bizzat tasavvur ederek mevki-i icraya koymuş olan bir veya birkaç talebe meydana çıkarılmadığı için bütün bir sınıf talebesinin tecziye edilmesi haklı mıdır, değil midir, bunu da münakaşa edecek değiliz. Doğrudan doğruya ve umumi suretde ‘tard cezası’ hakkında bazı şeyler söylemek istiyoruz.

²³ Mehmet Asım, “Mekteplerde Disiplin”, **Vakit**, 20 Ekim 1925.

²⁴ Mehmet Asım, **agm**.

Devlet, çocukları, gençleri tahsil etdirirken yalnız bunların birer ferd olarak menfaatlerini ve istikballerini düşünüyor; asıl idare ile mükellef olduğu eyet-i ictimaiyenin istikbalini nazar-ı dikkate alıyor. Tahsilin mecburi oluşu bundan ileri gelir; yine bunu içindir ki devlet, her sene bütçesinde maarife tahsisat ayırır, binaaleyh, maarifden devletin beklediği gaye, cemiyete faydeli insanlar hazırlamaktır. Bir çocuğun iyi tahsil ve terbiye görerek yetişmesi, yalnız kendisi için bir hayır değil, millet için de bir faide, hak, bir zarurettir.

Eğer tahsil ve terbiyeyi, bir takım insanlara bahş edilmiş bir imtiyaz, sırf ferdi bir menfaat suretinde telakki etmek kabil olsaydı, herhangi bir çocuğu kolundan tutub dışarı atmak ve bütün istikbalini mahv etmek, mantiki bir ceza addedilebilirdi. Halbuki tahsil etmek adam olmak hayat-ı ictimaiyeye faydeli, hiç olmazsa mazarrâtı dokunamayacak bir anasır olmak, bir imtiyaz değil, bir mecburiyettir. Bu nokta-i nazardan tard cezası, devlet ve maarif telakkisine tamamıyla zıd bir harekettir. Bir mektebden tard edilen talebe, badema kendisine bütün tahsil ve terbiye müesseselerinin kapalı kaldığını görmeğe, yani yetişmemeğe, adam olmamağa mahkum bir genç demektir. Böyle bir ceza, hayat-ı ictimaiyeye muzır anasırlar hazırlamaktan başka bir işe yaramaz. Mekteblerden şimdiye kadar şu veya bu sebeble tard edilen talebe arasında kimbilir inkişafa müsteid istiadadla, memlekete hayırı dokunacak ne kadar zekalar vardı ve bunlar bir gencin, ihtiyari bir hatası yüzünden sönmeğe, faydeli olacak iken mazarrat vermeğe mahkum edilmişlerdir!

Mekteblerde zabt ve rabdı ihlal eden, fena ahlaklı çocuklar varsa, eğer bazen bir talebe, başka bir suretle tecziyesi kâfi gelmeyecek ağır bir cürm işlerse, tatbik edilecek muamele, onu istikbalin, serseri, hırsız, katil hazırlayan korkunç ümitsizliklerine atmak değil, bilakis terbiye ve ıslah etmektir. ...Bunun içindir ki tard cezasını ortadan kaldırmak, umumi mektebler dahilinde ıslah hali kabil olmayan, yahud ağır cürümler işleyen talebeye mahsus ıslahhaneler vücuda getirmek lazımdır. Bahusus bu milletin yetişen zekaları, hatta okuma yazma bilenleri o kadar azdır ki, bunların içinden ara sıra birkaç danesini, gayr-i kabil-i tamir ceza ile sokağa fırlatmak ve artık onlarla hiç meşgul olmamak çok ağır bir mes'uliyet-i ictimaiyedir. Hırsızlar, katiller için bile ıslah-ı hal edecek ve onları daha uslu olarak tekrar hayata çıkaracak bir hapishane vardır.”²⁵

Yine konuya ilişkin Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir başyazıda da bu sorun, Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren okulların içine düştüğü krizin bir uzantısı olarak değerlendirildi. Yazıda, bu tür sorunların sadece İstanbul'daki okullarda yaşanmadığı vurgulanmakta ve buna benzer olayların yaygın olduğuna değinilerek, bundan hareketle milli eğitim sisteminin yeniden gözden geçirilmesi istenmekteydi. Ayrıca yazıda öğrencilerin cezalandırılıp olayın kapatılmasının son derece basit ve geçici bir çözüm olduğu belirtilirken, sınıf mevcutlarının kalabalık olmasına dikkat çekilmekteydi. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'e ise çağrıda bulunularak, eğitimdeki diğer sorunların da tartışmaya açılması istenmekteydi.²⁶

Basında öğrencilere verilen cezanın çok ağır olduğu yönünde haberlerin çıkması üzerine, Maarif Vekâleti, okul yönetimi tarafından verilen cezayı uygun görmeyip, daha geniş bir soruşturma için bakanlık müfettişi Saffet Bey'i görevlendirdi. Bu arada cezalandırılan öğrenciler de sorun hakkında bakanlığı bilgilendirmek amacıyla aralarından iki kişiyi temsilci seçerek Ankara'ya gönderdiler.²⁷ Okuldan uzaklaştırılan öğrencilerin bir bölümünün İstanbul

²⁵ Akşam, 23 Ekim 1925.

²⁶ Cumhuriyet, 20 Ekim 1925, “Bir Mektep Hadisesi”.

²⁷ Akşam, 24 Ekim 1925.

dışından gelen yatılı öğrenciler olması başka bir sorunu da gündeme getirdi. Çünkü ailelerinden uzakta eğitim gören bu gençlerin okul dışında barınabilecekleri başka bir yerleri yoktu. Bu nedenle açıkta kalan öğrenciler geçici bir süre için Darülaceze'ye yerleştirildiler.²⁸

Olaya ilişkin basında yapılan değerlendirmelerin çoğunda bu olayın sadece basit bir disiplinsizlik hareketi olarak geçiştirilemeyeceği yönündedir. Ortak kanıya göre, ülkenin geleceği okullarda verilecek olan eğitime dayandırılmıştır. Bu nedenle, ülkesini ve ulusunu her şeyden çok seven, yürürlükteki yasalara ve büyüklerine saygıda kusur etmeyen bir gençliğin yetiştirilmesi öncelikli amaç olmalıdır.²⁹

Arapça öğretmenine karşı yapılan “*terbiyesizlik*” nedeniyle bir sınıfın tamamının cezalandırılmasının ağır bir karar olduğu anlayışı yaygınlık kazanıp öğrencilere daha uygun bir cezanın verilmesi düşünülürken, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal’in TBMM’nin açılışı nedeniyle yaptığı konuşmada “*okullarda disiplinin sağlanmasının eğitim yaşamının en önemli ilkesi*” olduğunu belirtmesi ve son zamanlarda okullarda yaşanan olaylara da dikkat çekmesi,³⁰ soruşturmanın boyutunu bir anda değiştirdi. Bu konuşmadan hemen sonra bakanlık soruşturmayı genişleterek, sorumluları en kısa sürede cezalandırmaya karar verdi.³¹ Olayın basına yansımından hemen sonra soruşturma için bakanlık müfettişi Saffet Bey görevlendirilmişti. Saffet Bey, öğrencilerle tek tek görüşerek yazılı ve sözlü savunmalarını almış fakat bir sonuca ulaşamamıştı.³² Soruşturmanın kısa sürede tamamlanması kararı üzerine Maarif Vekâleti Heyet-i Teftişine Reisi Nafiz Bey de soruşturmaya katıldı.

Soruşturmada öğrencilerin hiçbirinin suçu üstlenmemesi ve suçlu hakkında da herhangi bir bilgi vermemesi karar vermeyi güçleştirmekteydi. Soruşturma devam ederken, Cumhuriyet gazetesi birinci sayfadan “*Bir Merdlik Vazifesi*” başlığı ile öğrencilere şu çağrıda bulundu:

“Tahkikat devam ediyor. Fakat İstanbul Lisesinde Arabi mualliminin iskemlesine çuvaldız koyan yaramaz çocukların kim olduğu bir türlü meydana çıkarılamıyor. Bu yüzden de elliye karib genç sokaklarda sürünüyorlar. Belki de tahsilden mahrum kalacaklar.

Bu vaziyetde hâcenin iskemlesine çuvaldız koyan yaramazın ve yaramazların uhdesine bir merdlik vazifesi tevcih ediyor ki o da çuvaldız vak’asının kahramanı veya kahramanları kendileri olduğunu söyleyerek itiraf-ı kusur etmek ve bi günah arkadaşlarının tahsiline mani olmamaktır.

*O yaramaz gençler, bu merdliği gösterecek olurlarsa mekteb idaresi değilse bile efkâr-ı umumiye kendilerini afv edecekler. Çünkü Türk gençliğine yaraşan ve şeref veren bir merdlik göstermiş olacaklardır. Yaramazlık afv edilir, fakat namerdlik asla...”*³³

Bakanlık müfettişleri soruşturmayı 16 Kasım’da tamamlayarak, hazırladıkları raporu Ankara’ya gönderdiler. Bakanlık müfettişlerinin, Arapça öğretmenine karşı yapılan saygısızca davranışta sınıfta bulunanların tamamının birlikte hareket ettikleri sonucuna varmaları üzerine, sınıftaki toplam 43 öğrencinin okul ile ilişkilerinin kesilmesi ve İstanbul dışındaki liselere sürgün edilmeleri cezası verildi.³⁴

²⁸ Cumhuriyet, 24 Ekim 1925.

²⁹ Yapılan değerlendirmeler için bkz. Vakit, 20 Ekim 1925; Cumhuriyet, 20 Ekim 1925; Akşam, 23 Ekim 1925.

³⁰ Vakit, 6 Kasım 1925. “Reis-i Cumhuremiz sene-i ictimaiye bidayeti münasebetiyle Büyük Millet Meclisinde irad etmiş oldukları nutuklarında mekteblerimizde inzibatın hayat-ı maarifin en lâ-büdd esası olduğunu işaret buyurmuşlardı...”

³¹ Vakit, 6 Kasım 1925.

³² Bkz. Cumhuriyet, 27 Ekim 1925; Hakimiyet-i Milliye, 28 Ekim 1925.

³³ Cumhuriyet, 6 Kasım 1925.

³⁴ Akşam, 30 Kasım 1925.

Okullarda sıkı bir disiplin anlayışı ile hareket etmek ve disiplini bozucu davranışlar karşısında sessiz kalmamak geleneği Osmanlıdan devralınmıştı. Özellikle II. Abdülhamit döneminde okul disiplinine aykırı davranışların, okuldan bir süreliğine uzaklaştırmak, başka okullara sürgün edilmek veya öğrencilikten uzaklaştırmak gibi sert şekilde cezalandırıldığı görülmektedir. 1889 yılı sonbaharında İstanbul'da Galatasay Lisesi'nde ve 1903 yılı Kasım ayının sonlarında Manastır'da yaşanan olaylar buna örnek olarak verilebilir.³⁵ Okuldan uzaklaştırmak ve sürgün cezaları dışında işlenen kabahatin niteliğine göre, ihtar, takdir, öğrenciyi diğerlerinden ayrı bir sıraya oturtma, şubesinden ayırıp ek ödevler verme, ayakta bekletme, tenefüslerde ya da yemek aralarında sınıfta bekletme³⁶ gibi cezalar da verilmekteydi.

Osmanlı eğitim kurumlarında disiplinin sağlanması konusunda standart uygulamaların olmadığı da görülmektedir. Örneğin mahalle mektep eğitimi, eğitimin merkezindeki hocası ve keyfice uygulanan fiziksel şiddetiyle öğrencilere dehşet saçarken, "Cemiyet-i Tedrisiy-i İslamiye" vakfı tarafından yönetilen bir yatılı okul olan "Darüşşafaka"da farklı bir disiplin anlayışı vardı. Örneğin bu okulda keyfi cezalar yoktu. Burada disiplin ve ahlak eğitimi, çocukları yüksek notlardan esirgeyerek, lezzetli yemeklerden mahrum bırakarak veya hafta sonu evci iznini ayda bir keze indirmek suretiyle veriliyordu. Eğer dayak cezası uygulanacaksa, bu da son derece formel bir biçimde gerçekleştirilirdi; okulun bütün öğrencileri toplantı salonuna çağrılır, cezalı öğrencinin adı yüksek sesle okunur, neden ceza aldığı ilan edilir, işlediği suçun gerektirdiği sopa sayısı açıklanır, son olarak da herkesin huzurunda ceza uygulanırdı. Osmanlı'nın ilk özel okullarından biri olan "Nümune-i Terakki"de³⁷ ise öğretmenlerin çoğu öğrencilere genellikle kibar ve sabırlı davranmaktaydılar.³⁸

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği yıllarda da eğitim faaliyetlerine büyük önem verilirken okullardaki disiplini bozucu hareketlere izin verilmemiştir. 1920 yılında Ankara Sultanisi'nde bazı öğrencilerin okuldan atılması, bazılarının da sürgün edilmesiyle sonuçlanan olay disiplin konusundaki hassasiyeti göstermektedir. Söz konusu olay, aralarında daha sonra Türkiye'nin tanınmış hukukçularından biri olacak olan Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun da bulunduğu bir grup öğrencinin, okulda yaşanan bir dizi sorunun okul yönetimi tarafından çözülememesi ve bunun üzerine yaklaşık elli öğrencinin bir dilekçe ile TBMM Başkanlığı'na başvurmaları ile yaşandı. Dilekçenin dönemin Maarif Vekili Rıza Nur'a ulaşması üzerine olayın boyutu değişti. Rıza Nur, okul müdürünün meclise şikayet edilmesini "münasebetsizlik" olarak değerlendirip şikayetçi öğrenciler hakkında derhal soruşturma başlattı. Ankara Maarif Müdürlüğü'nün yürüttüğü soruşturma sonucunda dilekçeye imza atan öğrencilere çeşitli cezalar verildi. Maarif Vekili Rıza Nur Bey, Ankara Sultanisi'ne gelerek cezaları kendisi öğrencilere tebliğ etti. Buna göre üst sınıflardan altı öğrencinin okuldan kesin olarak atılmalarına (Bu ceza daha sonra Kastamonu Sultanisi'ne sürgüne çevrildi), altı öğrencinin Konya Sultanisi'ne sürülmesine ve geri kalan öğrencilerin de birer "tekdir'i aleni" cezası ile cezalandırılmasına

³⁵ Benjamin C. Fortna, **Mekteb-i Hümayun: Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İslam, Devlet ve Eğitim**, Çev.: Pelin Sıral, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.187-201. Ayrıca Tanzimat dönemi eğitim kurumlarında disiplinin sağlanmasına ilişkin bir çalışma için bkz. Zeki Salih Zengin, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2004, s.116-125.

³⁶ Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908): İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.219.

³⁷ Maarif Nezareti tarafından 1896 yılında satın alınıp devlet okuluna dönüştürüldü. 1909 yılında da "İstanbul Leyli İdadisi" oldu. Yani *Numune-i Terakki* makaleye konu olan İstanbul Erkek Lisesi'nin ilk halidir. Bkz. www.istanbullisesi.k12.tr/ (ET: 08 Ocak 2013).

³⁸ Somel, *age*, s.326.

karar verildi.³⁹ Kurtuluş Savaşı'nın yürütüldüğü olağanüstü bir dönem de bile bizzat bakanın okullardaki disiplin sorunlarıyla doğrudan ilgilenmesi, eğitime ve okullardaki disiplin konusuna verilen önemi göstermektedir.

Geçmişten gelen uygulamaların da etkisiyle okuldan uzaklaştırma ve sürgün cezaları Cumhuriyet'in ilk yıllarında “*öğrenciyi disipline etme yöntemi*” olarak sık sık uygulanmaktadır. Örneğin İstanbul Erkek Lisesi'nde soruşturma devam ederken, İstanbul Sanayi Mektebi'nde de 20 öğrenci eğitim gördükleri mimari şubesinin kapatılarak marangozluk şubesine aktarılması kararına karşı çıktıkları için okuldan uzaklaştırma cezası almışlardır.⁴⁰ Yine aynı günlerde İstanbul'da Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında, gösterileri ön sıralarda izleme konusunda Galatasaray ve İstanbul Erkek Lisesi'nde eğitim gören öğrenciler arasında yaşanan tartışma da soruşturma açılmasına neden olmuştur.⁴¹ Bu olayların yaşanmasından kısa bir süre sonra Milli Eğitim Bakanı olan Mustafa Necati de, o sıralarda sık sık görülen öğrenci boykotları ve çeşitli disiplinsizlikler karşısında, okullarda güçlü ve bilinçli bir disiplin ve erdemli bir manevi hayatın hakim olmasını istemiştir.⁴² Bakanın bu açıklamasından da anlaşılmaktadır ki, Cumhuriyet yönetimi okullarda kesin bir disiplin sağlamada kararlıdır.

Sonuç

Türk milli eğitim sistemi Cumhuriyet'in ilk yıllarında, o dönemde bir çok ülkede olduğu gibi henüz öğrenci merkezli bir anlayışa sahip olmadığı için, disiplin konularında öğrenciye karşı yaklaşım, genelde sorunun temelini inip çözüm aramaktan çok, ağırlıklı olarak cezalandırma yöntemine dayanmaktadır. Osmanlıdan kalma bir alışkanlığın da etkisiyle, özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimin her kademesinde “*itaat kültürü*”nün devam ettirildiği görülmektedir. Örneğin Maarif Vekaleti'nin 19 Aralık 1923 tarihli bir genelgesinde “*mektepler Cumhuriyet esaslarına sadık kalmayı telkine mecburdur*” ve 8 Eylül 1924 tarihli genelgede de, “*çocuklarımız kalplerinde ve ruhlarında Cumhuriyet için fedâkâr olmak mefkûresini taşımalıdır*”⁴³ denilmektedir. Bu anlayış doğrultusunda okullarda genç kuşaklar ideolojik bir eğitimden geçirilirken, disiplinden de ödün verilmemiş, özellikle öğretmenlere yönelik saygısızlığa ve genel anlamda disiplini bozucu davranışlara müsamaha edilmemiş, bu tür davranışlar sert şekilde cezalandırılmıştır.

Öte yandan özellikle İstanbul Erkek Lisesi'nde yaşanan ve soruşturma konusu olan olay bağlamında, özeldede eğitimdeki sorunların, genelde ise toplumdaki diğer sorunların ancak katı bir disiplin ve cezalandırma yöntemi ile çözülebileceğini belirtenlerin yanı sıra, sorunu sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutu ile ele alan ve suç işleyen öğrencilere ceza verilirken daha insafli olunması gerektiğini belirtenler de vardır. Bunlar, okullarda cezalandırma yöntemi ile disiplini sağlamaya çalışmanın doğru bir eğitim anlayışı olmadığını savunmaktadır.

Fakat eğitim kurumlarında disiplinin öncelikle öğrencinin cezalandırılması ile sağlanamayacağını savunanlara rağmen, Cumhuriyet'in ilk yıllarında farklı okullarda yaşanan çeşitli olaylara karşı verilen tepkilere ve alınan kararlara bakıldığında, bu dönemde okullarda otoriteyi ve disiplini koruma adına çok ağır, hatta kimi zaman insafsızca denilebilecek cezaların uygulandığı görülmektedir. Bu cezalar, o dönemde eğitim sorunlarına ilişkin değerlendirme yapan kimi gazeteci ve yazarlara göre gereklidir ve bu konuda asla ödün verilmemelidir. Çünkü

³⁹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, **Milli Mücadele Anılarım**, Hil Yayınları, İstanbul 1983, s.85-89.

⁴⁰ Bkz. **Vakit**, 24 Ekim 1925; **Cumhuriyet**, 24 Ekim 1925.

⁴¹ **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1925.

⁴² Ergün, **age**, s.39.

⁴³ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıcından 1985'e)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 2. baskı, Ankara 1985, s.309.

onlara göre devrim, toplumun her alanında “*nizam ve intizamı*” sağlamaya çalışırken “*gençliğin terbiyegâhı olan müessesât-ı irfanımızın*” (okulların) bunun dışında tutulması mümkün değildir. Katı disiplini eğitimin bir parçası olarak savunanlara göre okullarda özellikle öğretmenlere karşı her türlü saygısızlık anında cezalandırılmalıdır. Çünkü bu düşüncede olanlar, öğretmenlere rejimin koruyucusu misyonunu yükleyerek, onları aynı zamanda sınıfta öğrencinin karşısında devlet otoritesinin temsilcisi olarak konumlandırmaktadır. Bu yaklaşımın Cumhuriyet’in ilk döneminde aslında siyasal otorite ve eğitim bürokrasisi tarafından da büyük ölçüde kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle öğretmene karşı saygısızlık ve itaatsizlik, aslında siyasal otoriteye yönelik bir tür davranış olarak algılanmakta ve bu davranışlar sert bir şekilde cezalandırılmaktadır.

KAYNAKÇA

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye

Vakit

Kitap ve Makaleler

AKYÜZ Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıcından 1985’e)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 2. baskı, Ankara 1985.

AKYÜZ Yahya, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)**, Doğan Basımevi, Ankara 1978.

ALKAN Mehmet Ö., **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 2000.

ARSLANOĞLU İbrahim, **Kastamonu Öğretmen Okulları (1884-1977)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998.

ÇAPAR Mustafa, **Türkiye’de Eğitim ve “Öteki Türkler”**, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara 2006.

ERGÜN Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.

FORTNA Benjamin C., **Mekteb-i Hümayun:Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Döneminde İslam, Devlet ve Eğitim**, Çev.: Pelin Sıral, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

GÖK Fatma, “75 Yılda İnsan Yetiştirme, Eğitim ve Devlet”, **75 Yılda Eğitim**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.1-9.

GÜVEN İsmail, **Türkiye’de Devlet, Eğitim ve İdeoloji**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2000.

İNAN M. Rauf, “Mustafa Necati”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.657-674.

Mehmet Asım, “Mekteplerde Disiplin”, **Vakit**, 20 Ekim 1925.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

-
- OĞUZKAN Ferhan, “Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.593-623.
- OĞUZKAN Turhan, “Orta Dereceli Genel Öğretim Kurumlarının Gelişmesi”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.281-315.
- SAKAOĞLU Necdet, “Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü”, **75 Yılda Eğitim**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.111-118.
- SOMEL Selçuk Akşin, **Osmanlı’da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908): İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- ÖZTÜRK Cemil, “Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme”, **75 Yılda Eğitim**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 283-311.
- TUNÇAY Mete, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931)**, Yurt Yayınları, Ankara 1981.
- VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, **Milli Mücadele Anılarım**, Hil Yayınları, İstanbul 1983.
- ZENGİN Zeki Salih, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2004.

Erişim Adresleri

www.istanbullisesi.k12.tr/ (ET: 08. 01. 2013).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013